

İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki Kazanımlarda Finansal Okuryazarlıkla İlgili Öğrencilerin Tutum ve Görüşleri

DOI: 10.26466/opus.827534

*

Günel Mammadova* - Murat Gökalp** - Bedri Yavuz Hatunoğlu***

* YI Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun/Türkiye

E-Posta: gunelekber1994@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9724-3276](https://orcid.org/0000-0001-9724-3276)

** Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun/Türkiye

E-Posta: gokalpm@omu.edu.tr

ORCID: [0000-0003-4928-6954](https://orcid.org/0000-0003-4928-6954)

*** Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı/ Türkiye

E-Posta: yhatunoglu@gmail.com

ORCID: [0000-0003-3299-5869](https://orcid.org/0000-0003-3299-5869)

Öz

Bu çalışmanın amacı, ilkökul ve ortaokul öğretim programlarında finansal eğitimin öğrenme çıktılarını, okutulan kitaplardaki finansal okuryazarlıkla ilgili konuları tespit etmek ve ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmelerle öngörülen okul programlarındaki finansal eğitimle ilgili öğrencilerin tutum ve görüşlerini belirlemektir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olan yönlendirilmiş içerik analizi uygulanmıştır. Araştırma 3 ilkökul, 1 ortaokul, 6 ilkökul ve ortaokul, toplamda 10 ilkökul ve ortaokul öğretim programını, ilkökul ve ortaokulda okutulan 45 ders kitabını ve devlet okulundaki 104 ortaokul öğrencisini kapsamaktadır ve veriler doküman analizi, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilmiştir. Belirlenen öğrenme çıktılarının öğretim programlarındaki ve derslerdeki dağılımı, kitaplardaki ünite ve konuların yeterliliği ve ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Finansal okuryazarlıkla ilgili en fazla öğrenme çıktısının ilkökul ve ortaokul (1-8. Sınıf) düzeyinde Sosyal Bilgiler öğretim programında (25) yer aldığı görülmektedir. Öğretim programlarında kazanılması hedeflenen öğrenme çıktıının ders kitaplarındaki konularla desteklendiği, ama finansal eğitimin belkemiği olan Matematik dersi öğretim programlarının finansal okuryazarlık açısından eksik olması dikkat çekmektedir. Beklenen öğrenme çıktılarına göre tasarruf, bütçe ve bilinçli tüketicilikle ilgili bilgilerin kavranması öngörülmüştür. Beklenen öğrenme çıktıının, bireyin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmadığı kanısına varılmıştır. Programların oluşumundaki önemi ve yoğunluğu dikkate alındığında finansal okuryazarlığa yönelik bir eğitim politikası oluşturulması ve buna uygun olarak öğretim programlarının revize edilmesi gerektiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık, İlkokul, Ortaokul, Öğretim Programı

Attitudes and Opinions of Students Related to Financial Literacy in Achievements in Primary and Secondary Education Programs

*

Abstract

The aim of this study is to determine the learning outcomes of financial education in primary and secondary education programs, to determine the financial literacy issues in the books being taught, and to determine the level of financial education in the prescribed school programs through interviews with secondary school students. In this study, directed content analysis, a qualitative research method, was applied. The research included 3 primary schools, 1 secondary school, 6 primary and secondary schools, a total of 10 primary and secondary school curricula, 45 textbooks taught in primary and secondary schools, and 104 secondary school students in public schools, and data were obtained through document analysis, semi-structured interview. The distribution of the determined learning outcomes in the curriculum and courses, the adequacy of the units and subjects in the books, and the financial literacy level of secondary school students were determined. According to the results of the research, it is seen that the most learning outcomes related to financial literacy are in the Social Studies curriculum (25) at primary and secondary school (1-8th grade) level. It is noteworthy that the learning outcomes aimed to be acquired in the curriculum are supported by the subjects in the textbooks, but the mathematics curriculum, which is the backbone of the financial education, is lacking in terms of financial literacy. According to the expected learning outcomes, it is foreseen to comprehend information about savings, budget and conscious consumerism. It was concluded that the expected learning outcomes are not sufficient to meet the daily needs of the individual. When the importance and intensity of the programs are taken into consideration, it is seen that an education policy towards financial literacy should be established and the curriculum should be revised accordingly.

Keywords: *Financial Education, Financial Literacy, Primary School*

Giriş

Finans kavram yalnızca Türkiye'nin değil, aynı zamanda tüm dünyanın ülke politikalarına ve stratejilerine yön verirken göz önünde bulundurduğu bir kavram haline gelmiştir. Bu nedenle de, Dünya Bankası ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (OECD) gibi birçok uluslararası kuruluş, finansal okuryazarlık konusunda birçok çalışmalar yürütmekte ve raporlar yayınlamaktadır. Bunun yanı sıra ulusal hükümetleri finansal okuryazarlığa önem vermeye ve hatta bunu bir devlet politikası haline getirmeye teşvik etmektedir.

Son yıllarda devletler, politikacılar, bankalar, ekonomistler ve eğitimciler gibi diğer birçok grup finansal okuryazarlığı gündeme getirdi. Giderek karmaşıklaşan bir finansal dünya ile karşı karşıya kalan genç kuşak için finansal bilgi eksikliği, yetkililerin finansal okuryazarlık konusunda endişelerini artırmaktadır. Düşük finansal bilgi seviyeleri, finansal kararlar verirken bireyleri zorlaştırır. Mali veya muhasebe yöneticileri işletmede finansal kararlar almaktayken, evlerde bu kararlar genellikle hane halkı ebeveynleri tarafından verilir. Bianco ve Bosco (2000).

Eğitim sadece finansal okuryazarlık ve tasarrufların değil, her şeyin merkezinde yer alır. Bu anlamda, farkındalığı artırmak ve toplumdaki kusurları ve eksiklikleri gidermek için doğru finansal eğitim politikasını oluşturmadan önce bir toplumun finansal yetenek düzeyini ölçmek çok önemlidir. Eğitimin önemli bir kısmı ilkökul ve ortaokulda okuyan öğrencilere verilen finansal eğitimidir. Öğrenciler finansal sistemde bulunan finansal ürünlerden en iyi ürünleri ve hizmetleri seçerek paralarını en iyi şekilde yönetebilir ve doğru şekilde kaydedebilirler.

Toplumda finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmenin ve korumanın önemini anlatacak gerekli bilgilendirme sağlanırsa, Türkiye'nin tasarruf oranı artacak ve bireyler finansal sisteme daha bilinçli olarak katılacaklardır (Aydın, 2018).

Üst düzey yöneticilerin, şirketlerin ve dolaylı ülkelerin makro düzeyde karşılaşabileceği bir sorundur. Finansal kriz zamanlarında yatırım kararları alırken ne iş, ne de üst düzey yöneticiler yüksek riskli yatırımlardan kaçınamazlar. Bu nedenle, finansal cehalet seviyesinin

iyileştirilmesi, kurumsal yönetişimin geliştirilmesine ve olumsuz durumlarda finansal piyasaların korunmasına yardımcı olabilir (Bay, 2014).

Bu çalışmada, Türkiye'deki ilkököl ve ortaokul programlarında finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarını, ders kitaplarındaki finansal eğitimle ilgili konuları ve öğrencilere kazandırılması amaçlanan finansal okuryazarlıkla ilgili ortaokul öğrencilerinin tutum ve görüşlerini düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Samsunda eğitim gören ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmelerle ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlıkla ilgili tutum ve görüşleri belirlenmeye çalışılmış, temel eğitim programlarında finansal okuryazarlığın disiplinler arası nasıl tanımlandığı da açıklanmaya çalışılmıştır.

Eğitim: Eğitim bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1997).

Finansal Eğitim: Finansal eğitim, tüketicileri finansal piyasada korumak ve farkındalığı sağlamanın yanı sıra, bilginin makul bir ölçüde ve şeffaf, kapsamlı ve karşılaştırılabilir bir biçimde ve aynı zamanda bir tüketicinin yeterli bir konumda bulunabilmesine, sözleşmeye dayalı ilişkiler kurmasına, yani tüketici haklarının korunması ve etkin kullanılmasına fayda sağlar. Sözleşmeli bir ilişkide iyi dengelenmiş bir konuma sahip tüketici olarak bilgili, eğitilmiş bir kişi, finansal piyasada sorumlu kararlar alabilen tam teşekküllü bir katılımcıdır (OCED, 2012).

Finansal Okuryazarlık: Maddi refahı etkilemekte olan kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve iletme, finansal seçimleri ayırt etme, para ve finansal sorunları rahatsız etmeden tartışma, geleceğe yönelik planlama ve genel ekonomideki olaylar da dahil olmak üzere günlük finansal kararları etkilemekte olan yaşam olaylarına ustaca cevap verme yeteneğini içerir (PRI, 2005).

Eğitim, dünyaya ilk adımımızı attığımız andan itibaren başlar, son nefesimize kadar hayatımızın her alanında var olur. İnsanlar sosyal varlıklar oldukları için öğrenmeleri, genellikle günlük yaşantılarında birbirlerinden etkileşim yoluyla oluşmaktadır. Bu etkileşim sürecinde herkes bir diğeri için öğrenme kaynağıdır. Eğitim ve okul sistemlerinin

oluşmasını da, bu öğretme ve öğrenme sürecinin sistemli, planlı, amaçlı, düzenli ve programlı bir biçimde yerine getirilmesi, eğitim sisteminin kurumsallaşmasını sağlamıştır (Şişman ve Taşdemir, 2008). Eğitim denince genellikle okullarda verilen eğitim anlaşılmaktadır (Ozankaya, 1977). Uzun süreli Eğitim sürecinin önemli kısmını okullar oluşturmaktadır. Eğitim denince okulların akla gelmesinin önemli sebeplerinden biri de günlük yaşamdaki eğitim-okul bitişikliğidir (Fidan, 1996).

Eğitimin genel amacı bireyin topluma uyumunu sağlamaktır. Eğitim kişinin verimli ve dengeli şekilde yaşamasını, toplumuna yaratıcı ve yapıcı katkılarda bulunabilmesini sağlayan araçtır (Gökalp, 2018).

Öğretim: Öğretim ve eğitim kavramı çoğu kez birbirinin yerine kullanılmaktadır. Oysa bu iki kavram kapsam olarak birbirinden farklıdır. Öğretimin ise daha çok, teknolojik bir olay olduğunu görmekteyiz. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise öğretimin öğrenmeyi gerçekleştirdiğinde bir eğitim değerine sahip olmasıdır (Hesapçioğlu, 2010). Öğretimin, sözcük olarak belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi (TDK, 2020) olarak tanımlanmasının yanı sıra, Gözütok (2000) tarafından da, bilgilerin, değerlerin ve becerilerin öğrenciye kazandırılmasına kılavuzluk etme etkinlikleri olarak da belirtilmiştir.

Daha kapsamlı deyişle; öğretmenin, öğrencilerin öğrenimini en iyi biçimde gerçekleştirmesi amacıyla planladığı düzenli etkiler öğretim olarak kabul edilmektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997).

Öğretim, önceden planlanmış programa göre uygulanan ve bu uygulama sonucunda da değerlendirilmesi yapılan, bireyin etkin olarak öğrenmesini amaçlayan ve daha çok ders gibi uygulamalarla sınırlandırılan etkinliklerin toplusudur (Taşpınar, 2015).

Program kavramı, kelime anlamıyla, yapılması hedeflenen işin bölümlerini ve bu bölümlerin zamanını detaylı gösteren maddelerin bütünü olarak ifade edilmektedir. Varış (1998), program kavramını, herhangi bir sektörde belirlenen politikayı uygulamaya dönüştürecek esasları içeren rehberdir şeklinde ifade etmiştir. Oğuzkan (2008), programı, belirlenen bir çalışmanın amacını, bölümlerini, yönetimini ve zamanını gösteren planın sonucu olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim programları, hem okul içinde hem de dışında planlanan etkinlikler aracılığıyla öğrencilere sağlanan bir dizi öğrenme deneyimi olarak tanımlanabilir. Bu tanımın öğrencileri, yaşamları boyunca sürekli olarak öğrenmek isteyenlerdir. Bireyleri öğrenme sürecine göre yerleştirmeyi ve onları öğrenci olarak görmeyi kabul edebiliriz.

Öğretim programı kavramı, belli bir öğretim kurumunda ya da okulda öğrenim gören öğrencilerin istenilen istendik davranışları kazanmaları için planlanan tüm öğrenme-öğretme ve bunun kapsamında da okul içi-okul dışı etkinliklerini kapsayan program olarak değerlendirilmektedir (Tan, 2010).

Ders programları öğretim programının kapsamında yer almakla birlikte öğretim programından daha fazla ayrıntı içerir. İlgili derse ilişkin kazanımlar, kazanımlara ulaşmada yardımcı olacak sistematik biçimde örgütlenmiş içerik, öğretme-öğrenme etkinliklerinin yer aldığı eğitim durumları ve kazanımlara ulaşma düzeyinin belirlendiği sınav durumları ayrıntılı şekilde yer almaktadır (Dal ve Köse, 2017).

Yazılı olmayan örtük programı, okulda öğrencilerin günlük yaşamlarının önemli bir parçası olarak değerlendirilen planlı olmayan - informal programdır (Yüksel, 2004). Okulda formal programla birlikte varlığını sürdürür. Örtük programla resmi (formal) programda açıklanan değer ve bilgilerden daha fazla şeyler öğretilmektedir. Bir başka deyişle örtük program sonucu bireyde gerçekleşen öğrenmeler, formal programda ulaşılması beklenen davranışlardan daha fazla kalıcı olabilir (Doğanay, 2005).

Eğitim ve Ekonomi İlişkisi: Eğitim ile Ekonomi ilişkisi çok yönlüdür. Eğitim, ekonomik faaliyetlere yön verir. Diğer taraftan, ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü de eğitim kurumları yetiştirir. Eğitim, ekonomik kaynaklarla can bulur. Ekonomik kaynaklarla desteklenmeyen eğitim sistemi düşünülemez. Bu karşılıklı etkileşim içinde, hem eğitim hem de ekonomi kurumları, toplumun ihtiyaçlarını gidermeye yönelik hizmetlerini sürdürürler (Cafoğlu, 2010).

Finans: Ticari kaygılar, ekonomik dünyadaki ihtiyaçları gidermek için finansmana ihtiyaç duyar. Bütün ticari faaliyetler finansla bağlıdır. Bu sebeple de, iş organizasyonunun can damarı olarak adlandırılır. Ticari

kaygılar büyük ya da küçük olsun, ticari etkinlikleri yerine getirmek için finansmana gerek duyulmaktadır. Modern dünyada, tüm faaliyetler ekonomik faaliyetlerle ve herhangi bir girişim veya faaliyet yoluyla kâr elde etmekle ilgilidir. Bunun yanı sıra, tüm ticari faaliyetler de doğrudan kâr etmekle ilgilidir. Bir iş kaygısının tüm gereklilikleri karşılaması için finansmana gerek vardır. Bu nedenle finans, sermaye, yatırım, fon vb. olarak da adlandırılabilir, ancak her terimin farklı anlamları ve benzersiz karakterleri vardır. Karın artırılması bütün ekonomik faaliyetlerin temel amacıdır (Paramasivan ve Subramanian, 2009).

Paramasivan ve Subramanian (2009), finansı, parayı yönetme sanatı ve bilimi olarak tanımlamıştır ve bunun yanı sıra finans, finansal hizmet ve araçları da içerir. Finans aynı zamanda ihtiyaç duyulduğu zamanda para tedariki olarak da adlandırılır.

Finansal Eğitim: Küreselleşme, özellikle 2000'li yıllardan beri, birden fazla ülke ve finans kurumu finansal eğitimin gerekliliğini ve önemini anlamaya, bu alandaki araştırmaları hızlandırmaya ve özellikle yatırımcı eğitimi için ulusal stratejiler oluşturmaya başladı. Finansal eğitimin önemini anlamak için yapılan araştırmanın odağı, bu alanda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) araştırma ve stratejisi olarak adlandırılabilir. OECD finansal eğitimi şu şekilde tanımlamaktadır: Finansal eğitim, tüketicilerin bir yatırımcının finansal ürünler ve kavramları anlamalarına, bilgi ve eğitim yoluyla finansal riskleri ve fırsatları tanımlamalarına, bilinçli seçimler yapmalarına, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerine ve finansal refahlarını geliştirmelerine yardımcı olabilir, aynı zamanda güven ve yetenek geliştirme sürecidir.

Finansal eğitim, bireylerin tasarruf etme eğilimini artırırken, finansal piyasalara girmek için daha az tasarrufun yatırımlara dönüştürülmesi ülkenin sermaye yapısını güçlendirmektedir. Ekonomik istikrar için güçlü ve sürdürülebilir sermaye yapıları şarttır. Ulusal ekonominin güçlü ve istikrarlı sürdürülebilir olması birbirine bağlı dışlılara benzerlikte olduğu görülmektedir. Daha fazla fon kaynağı yaratmanın en büyük kaynağı olan tasarruflar, finansal eğitimin ekonomik çarkta bir araç olarak gerekliliğini göstermektedir. Finans eğitiminin ekonomik taraf üzerindeki bir diğer pozitif etkisi de kayıt dışı finansmanın azaltılmasıdır (Gökmen, 2012).

Finansal Okuryazarlık: Finansal Okuryazarlığın (PFL) kabul edilmiş tek bir tanımı yoktur. Bazı yazarlar ve araştırmacılar, bu terimi farklı anlamlarıyla yorumlamaktadır (Buckland, 2010; Fox, Bartholomae ve Lee, 2005; Marriott, 2007). Jump \$ tart (2015), Finansal Okuryazarlığı “kişinin kaynaklarını yaşam boyu güvenlik ve etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneği” olarak tanımlamaktadır. Finansal okuryazarlık, tüketicilerin ve yatırımcıların finans ürünlerinden yararlanmalarını, haklarını, sorumluluklarını ve bilinçli şekilde tercihle yapmalarını, aynı zamanda (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) etkili kararlar vermelerini ve içinde bulunduğu durumu anlamalarını gerektirir (OECD, 2005).

Finansal okuryazarlık, küresel ekonomik faktörlerin bireylerin kararlarını nasıl etkilediğini kapsar (Worthington, 2006). Finansal literatürün dar bir görüşü, bütçeleme, tasarruf, yatırım ve sigorta gibi sadece hayati öneme sahip araçlara odaklandığını açıklar (Natalie, 2011). Ayrıca, mantıklı tasarruflar ve yatırım kararları almak için gereken temel kavramların finansal okuryazarlığa dahil olduğu da açıklanmaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2007).

Finansal Okuryazarlık ve Eğitim İlişkisi: Finansal eğitim, ekonomiyi etkilediği için dünya çapında hızla önem kazanmaktadır. Bunun farkına varılmasıyla, uluslararası ve ulusal çalışmalar da artmaya başladı. Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısına bağlı olarak, küresel finansal eğitimde araştırma ihtiyacı da farklılaşmakta olan eğitim stratejilerini beraberinde getirmiştir (Temizel ve Özgüler, 2015).

Problem Cümlesi

İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki Kazanımlarda Finansal Okuryazarlıkla İlgili Öğrencilerin Tutum ve Görüşleri ne düzeydedir?

Alt Problemler

- Türkiye’deki İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında Finansal Okuryazarlıkla ilgili kazanımlara yer verilmiş midir?

- Türkiye’deki İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında Finansal Eğitimle ilgili konulara ne kadar yer verilmektedir?
- Türkiye’deki Ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlıkla ilgili tutum ve görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemi olan yönlendirilmiş içerik analizi kullanılmıştır (Hsieh ve Shannon, 2005). Bu içerik oluşturma yönteminde, önceki teorik yapılar veya çalışmalar tarafından tanımlanan kavramlar ve değişkenler kodlama kategorileri olarak kullanılır. Bunun yanı sıra, ortaokul öğrencilerinden derinlemesine bilgi almak adına yarı yapılandırılmış görüşme formu da kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini Türkiye’nin on altıncı büyük kenti olan Samsun ilindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. 2019 senesinde yapılan sayıma göre Samsun’un nüfusu 1.348.542 olarak açıklanmıştır. Samsun ilinin 4’ü merkez ilçe olmak üzere 17 ilçesi vardır. Tuik verilerine göre 2016 yılında Türkiye’nin nüfusu en çok artan ilçeler sıralamasında 16. Konumda olan Atakum, Samsun’un merkez ilçelerindedir. Atakum’un nüfusu 2019 senesine göre 215.633 olarak açıklanmıştır. MEB tarafından 2019-2020 eğitim-öğretim yılı için Samsun’da 1408 okul, 265.378 öğrenci olduğu açıklanmıştır. Samsun ilinin Atakum ilçesinde, on altı devlet ortaokulu bulunmaktadır (MEB, 2019). Çocukların öznel deneyimlerini ve değerlendirmelerini araştırmak için, bu ortaokullardan rastgele seçilmiş Denizevleri ortaokulunun 104 öğrencisiyle derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri literatür analiziyle birlikte yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilmiştir. İlkokul programlarındaki derslerin listesi

Milli Eğitim Bakanlığı web sitesinden alınmıştır. İlkokul ve Ortaokul Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar, Teknoloji ve Tasarım, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, Rehberlik ve Kariyer Planlama Programları araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu çalışmaya dahil edilen tüm ilköğretim eğitim programları, ders kitapları Eğitim Bakanlığı sitesinden (MEB, 2019) alınmıştır. Bu bağlamda, 3 ilkokul, 1 Ortaokul, 6 ilkokul ve ortaokul, toplamda 10 ilkokul ve ortaokul öğretim programları çalışmaya dahil edilmiştir. Bu programlar 2019-2020 öğretim yılında uygulamada olan öğretim programlarıdır :

1. Matematik (İlkokul ve Ortaokul); 2. Türkçe (İlkokul ve Ortaokul); 3. Hayat Bilgisi (İlkokul); 4. Sosyal Bilgiler (İlkokul ve Ortaokul); 5. Fen Bilimleri (İlkokul ve Ortaokul); 6. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi (İlkokul); 7. Trafik Güvenliği (İlkokul); 8. Din Kültürü ve Ahlak (İlkokul ve Ortaokul); 9. Müzik (İlkokul ve Ortaokul); 10. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (Ortaokul).

Çocukların finansal okuryazarlıkla ilgili öznel deneyimlerini ve değerlendirmelerini araştırmak için bu çalışmada ortaokul öğrencileriyle derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 104 ortaokul öğrencisi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılar 5, 6, 7 ve 8. Sınıf devlet okulu öğrencileridir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek'tedir) dört ana bölümden, toplamda 17 açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bunlardan ilki öğrencilerin harçlık hakkındaki düşüncelerini öğrenmek adına soruldu, bu bölümde 3 adet soru bulunmaktadır, bunlardan ikisi kapalı uçlu, biri açık uçludur. İkincisi öğrencilerin birikimle ilgili düşüncelerini öğrenmek için, 2 kapalı uçlu, 2 açık uçlu, toplamda 4 sorunun olduğu bölümdür. Üçüncüsü harcamalara ilişkin tercih ve deneyimlerini öğrenmeye yönelik 4 adet kapalı uçlu, 4 adet açık uçlu, toplamda 8 sorudan oluşan bölümdür. Dördüncüsü katılımcıların finansal bilgi kaynaklarına ilişkin bilgi ve yararlanma düzeylerini tespit etmeye yönelik bir bölümdür ve 1 kapalı, 1 açık uçlu, toplamda 2 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Öncelikle, Milli Eğitim Bakanlığı'nun sitesinden indirilen programlarda finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları belirlenerek araştırmacı

tarafından incelenmiştir. İkinci aşamada, 45 Ders kitabı (<https://www.eba.gov.tr>) e- kitap şeklinde indirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın sitesinden indirilen Taşınabilir Belge Formatında (PDF) olan hem programlar, hem de ders kitapları (incelenen kitaplarının detaylarını içeren tablo Ek'tedir) araştırmacı tarafından finansal okuryazarlıkla ilgili ünite ve konuları belirlemek amacıyla gözden geçirilmiştir ve bu bağlamda yapılan inceleme tüm programı kapsamaktadır.

Üçüncü aşamada, ortaokul öğrencilerinin finans eğitiminin temel kavramlarıyla ilgili bilgilerini, deneyimlerini derinlemesine araştırmak için bu çalışma da nitel bir araştırma metodolojisi benimsemiştir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi etik onayı, Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğünden öğrencilerle görüşme yapabilmek için izin aldıktan sonra, öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapıldı. Görüşme başlangıcında, tüm katılımcılar çalışmanın amaçları ve metodolojisi ile görüşme sırasında istedikleri zaman çekilme hakları hakkında bilgilendirildiler. Ayrıca araştırma ve katılımları hakkında soru sorma fırsatı verildi. Röportajlar yaklaşık 15 dakika sürdü ve katılımcıların velilerinin rızası olmadığı için ses kaydı yapılmadı. Her röportaj kelimesi kelimesine yazılmış ve sıralanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu tarama sonucunda, programdaki finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme sonuçları bulunmuş, bu öğrenme sonuçları ders ve sınıf seviyesine göre kodlanmış ve bir öğrenme çıktıları listesi oluşturulmuştur. Ayrıca programlarda yer alan etkinliklerin bazılarının da finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarına bağlı olduğu görülmüştür. Daha sonra ders kitaplarındaki finansal okuryazarlıkla ilgili bilgiler içeren üniteler, konular belirlenmiş ve tablo haline getirilmiştir. Oluşturulan tablolar iki alanın uzmanlarıyla da tartışılmıştır.

Öğrencilerden alınan bilgilerde anlam çok önemli olduğu için transkriptleri derinlemesine araştırmak gerekiyordu. Bu amaçla transkriptler araştırmacı tarafından birkaç kez okundu ve her cümle yansıtan kısa ifadelerle kodlandı. Her bir transkriptin kodlama sürecinin sonunda, katılımcı öğrencilerin verdiği yanıtlar arasındaki benzerlikler ve çeşitlilikler belirlenerek kodlanmış ifadelerin analizi de yapılmıştır. Kodlanmış

ifadelerin kronolojik bir sıralamanın ardından anlamlarına göre kümelenmesi, temaların ve alt temaların ortaya çıkmasına yol açar. Ortaya çıkan temalar danışman ile görüşülmüştür.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında "Türkiye'deki İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında Finansal Okuryazarlıkla ilgili kazanımlara yer verilmiş midir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında finansal okuryazarlıkla ilgili yer alan öğrenme çıktıları öğretim kademelerine göre gruplanarak tablo haline getirilmiştir. Aşağıdaki tablolarda öğretimin ilk ve orta kademesi olan ilkokul (1-4. Sınıf) ve ortaokul (5-8. Sınıf) öğrenme çıktıları, bunların ders ve sınıflara göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 1. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Matematik Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
MATEMATİK	1.	1. M.1.3.2.1. Paralarımızı tanır.
	2.	2. M.2.3.2.1. Kuruş ve lira arasındaki ilişkiyi fark eder. 3. M.2.3.2.2. Değeri 100 lirayı geçmeyecek biçimde farklı miktarlardaki paraları karşılaştırır. 4. M.2.3.2.3. Paralarımızla ilgili problemleri çözer.
	3.	5. M.3.3.4.1. Lira ve kuruş ilişkisini gösterir. M.3.3.4.2. Paralarımızla ilgili problemleri çözer.
	4.	-
	5.	-
	6.	-
	7.	6. M.7.1.4.7. Doğru ve ters orantıyla ilgili problemleri çözer. (Ölçek, karışım, indirim ve artış gibi durumları içeren problemlere yer verilir.) 7. M.7.1.5.4. Yüzde ile ilgili problemleri çözer.
	8.	-

Tablo 1'de görüldüğü gibi ilk ve orta öğretimin 8 yılı kapsayan Matematik dersi ilkokul öğretim programında 5, ortaokul öğretim programında 2, toplam olarak 7 öğrenme çıktısına yer verilmiştir.

Tablo 2. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
HAYAT BİLGİSİ	1.	1. HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır. 2. HB.1.2.7. İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt eder.
	2.	3. HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir. 4. HB.2.1.11. Okulda parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcar. 5. HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır. 6. HB.2.2.9. İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeler. 7. HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler.
	3.	8. HB.3.1.9. Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. 9. HB.3.2.6. Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. 10. HB.3.2.8. İstek ve ihtiyaçlarını karşılarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösterir. 11. HB.3.3.2. Yiyecek ve içecekler satın alınırken bilinçli tüketici davranışları gösterir. 12. HB.3.6.6. Geri dönüşümün kendisine ve yaşadığı çevreye olan katkısına örnekler verir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi ilköğretimin 3 yılı kapsayan Hayat bilgisi dersi ilkokul öğretim programında 12 finansal okuryazarlıkla ilgili olabilecek öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 3. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
SOSYAL BİLGİLER	4.	1.SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır. 2. SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. 3. SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. 4. SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır. 5. SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. 6. SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. 7. SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

-
5.
 8. SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
 9. SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıır.
 10. SB.5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.
 11. SB.5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.
 12. SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.
 13. SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
 14. SB.5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
 6.
 15. SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
 16. SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
 17. SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.
 18. SB.6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
 19. SB.6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.
 20. SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.
 21. SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.
 7.
 22. SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.
 23. SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
 24. SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.
 25. SB.7.7.2. Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.
-

Tablo 3'de görüldüğü gibi ilk ve orta öğretimin 4 yılı kapsayan Sosyal bilgiler dersi ilkökul öğretim programında 7, ortaokul öğretim programında 18, toplam olarak 25 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 4. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
FEN BİLİM- LERİ	3.	1. F.3.6.2.4. Yapay bir çevre tasarlar.
		2. F.3.7.3.1. Elektriğin güvenli kullanılmasına özen gösterir.
	4.	3 F.4.4.5.3. Karışımların ayrılmasını, ülke ekonomisine katkısı ve kaynakların etkili kullanımı bakımından tartışır.
		4. F.4.6.1.1. Kaynakların kullanımında tasarruflu davranmaya özen gösterir.
		5. F.4.6.1.2. Yaşam için gerekli olan kaynakların ve geri dönüşümün önemini fark eder.
	5.	6. F.5.6.2.4. İnsan-çevre etkileşiminde yarar ve zarar durumlarını örnekler üzerinde tartışır.
	6.	-
	7.	7. F.7.4.5.1. Evsel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder.
		8. F.7.4.5.2. Evsel katı ve sıvı atıkların geri dönüşümüne ilişkin proje tasarlar.
		9. F.7.4.5.3. Geri dönüşümü, kaynakların etkili kullanımı açısından sorgular. (Geri dönüşüm tesislerinin ekonomiye katkısı vurgulanır.)
		10. F.7.4.5.4. Yakın çevresinde atık kontrolüne özen gösterir.
		11. F.7.4.5.5. Yeniden kullanılabilir eşyalarını, ihtiyacı olanlara iletmeye yönelik proje geliştirir.
	8.	12. F.8.6.4.1. Kaynakların kullanımında tasarruflu davranmaya özen gösterir.
		13. F.8.6.4.2. Kaynakların tasarruflu kullanımına yönelik proje tasarlar.
		14. F.8.6.4.3. Geri dönüşüm için katı atıkların ayrıştırılmasının önemini açıklar.
		15. F.8.6.4.4. Geri dönüşümün ülke ekonomisine katkısına ilişkin araştırma verilerini kullanarak çözüm önerileri sunar.
		16. F.8.6.4.5. Kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda gelecekte karşılaşılabilecek problemleri belirterek çözüm önerileri sunar.
		17. F.8.7.3.5. Elektrik enerjisinin bilinçli ve tasarruflu kullanılmasının aile ve ülke ekonomisi bakımından önemini tartışır.
	18. F.8.7.3.6. Evlerde elektriği tasarruflu kullanmaya özen gösterir.	

Tablo 4’de görüldüğü gibi ilk ve orta öğretimin 6 yılı kapsayan Fen bilimleri dersi ilkokul öğretim programında 5, ortaokul öğretim programında 13, toplam olarak 18 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 5. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ	4.	1. Y.4.2.2. İnsan olma sorumluluğunu taşımanın yollarını açıklar.

Tablo 5’de görüldüğü gibi ilköğretimin 1 yılı kapsayan İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi ilkokul öğretim programında 1 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 6. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
TRAFİK GÜ- VENLİĞİ	4.	1. TG.4.1.7. Ulaşım araçlarını çeşitli özellikleri açısından karşılaştırır.

Tablo 6’da görüldüğü gibi ilköğretimin 1 yılı kapsayan Trafik Güvenliği dersi ilkokul öğretim programında 1 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 7. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) Ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Din Kültürü ve Ahlak Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
DİN KÜLTÜ- RÜ VE AHLAK	4.	-
	5.	-
	6.	-
	7.	-
	8.	1. 8.2.1. İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlar. 2. 8.2.2. Zekât ve sadaka ibadetini ayet ve hadislerle açıklar. 3. 8.2.3. Zekât, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eder. 4. 8.3.2. İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder. 5. 8.4.5. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir.

Tablo 7’de görüldüğü gibi Din Kültürü ve Ahlak dersi ilkokul öğretim programında rastlanmamış, ama ortaokul öğretim programında 5 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Tablo 8. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) Ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Müzik Dersi Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
MÜZİK	1.	-
	2.	1. Mü.2.A.4. Belirli gün ve haftalarla ilgili müzik etkinliklerine katılır.
	3.	-
	4.	-
	5.	-
	6.	-
	7.	-
	8.	-

Tablo 8’de görüldüğü gibi Müzik dersi ilkokul öğretim programında 1, ortaokul öğretim programında ise finansal okuryazarlıkla ilgili ola bilecek öğrenme çıktısına rastlanmamıştır.

Tablo 9. Sınıflara Göre Ortaokul (5-8. Sınıf) T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar

DERS	SINIF	KAZANIMLAR
T.C. İNKILAP TARİ- Hİ VE ATATÜRKÇÜ- LÜK	8.	1. İTA.8.4.6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.

Tablo 9’da görüldüğü gibi T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ortaokul 8. Sınıf öğretim programında ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri anlamaya ve analiz etmeye yönelik 1 öğrenme çıktısına yer verilmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında “Türkiye’deki İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında Finansal Eğitimle ilgili konulara ne kadar yer verilmektedir? sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, İlkokul ve Ortaokul öğretim programlarında- ders kitaplarında yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili üniteler öğretim kademelerine göre gruplanarak tablo haline getirilmiştir.

Tablo 10. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Matematik Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Finansal Okuryazarlıkla İlgili Üniteler ve Konular

DERS	SINIF	ÜNİTE İSMİ	KONU	SAYFA	
MATEMATİK	1.	4.	Alışveriş Zamanı	Cemile ve Ayberk Pazarda	108
				Ayberk'in Kumbarasındaki Paralar	109
				Para Koleksiyonu	110
				Komşuya Ziyaret	112
				Lütfü Dedenin Ekmek Fırını	115
				Dolmuş Yolcu Bekliyor	119
				Bak Postacı Geliyor	123
				Köyün Kermesi	125
				Tezgâhtaki Elmalar	126
				Üstü Örtülü Sandviçler	127
				Alışveriş Zamanı	128
				Haylaz Ateş	130
				Ağıldaki Koyunlar	132
				Cemile'nin Sınıfı	134
	2.	5.	Paralarımız	Kuruş ve Lirayı Öğrenelim	231
				Farklı Miktarlarda Paraları Karşılaştırma	235
				Paralarımızla İlgili Problem Çözüm ve Kuralım	237
	3.	4.	Kesirler	Paralarımız	188
	4.	-	-	-	-
	5.	-	-	-	-
6.	-	-	-	-	
7.	-	-	-	-	
8.	-	-	-	-	

Tablo 10'da da görüldüğü gibi Matematik 1, 2 ve 3. Sınıf ilkokul ve ortaokul ders programlarında finansal okuryazarlıkla ilgili ünitelere ve konulara yer verilse de, Matematik 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf ilkokul ve

ortaokul ders programlarında finansal okuryazarlıkla ilgili ünitelere ve konulara yer verilmemiştir.

Tablo 11. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Finansal Okuryazarlıkla İlgili Üniteler ve Konular

DERS	SINIF	ÜNİTE İSMİ	KONU	SAYFA	
HAYAT BİLGİSİ	1.	2.	Evimizde Hayat	Kaynaklar Olmasaydı İhtiyaç Ve İsteklerimiz	71 77
	2.	2.	Evimizde Hayat	Kullanırken Biriktiriyorum Damlaya Damlaya Göl Olur	69 81
	3.	2.	Evimizde Hayat	Evimizde Tasarruf Harcama Yaparken Tutum, Yatırım Ve Türk Malları Haftası	58 66 76

Tablo 12. Sınıflara Göre İlkokul (1-4. Sınıf) ve Ortaokul (5-8. Sınıf) Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Finansal Okuryazarlıkla İlgili Üniteler ve Konular

DERS	SINIF	ÜNİTE İSMİ	KONU	SAYFA	
FEN BİLİMLERİ	3.	-	-	-	-
	4.	5.	Aydınlatma Ve Ses Teknolojileri	Aydınlatma Araçlarının Tasarruflu Kullanımı Ve Ekonomiye Katkısı	194
		6.	İnsan Ve Çevre	Kaynakların Tasarruflu Kullanılması Kaynakların Önemi	233 240
	5.	6.	İnsan Ve Çevre	İnsan ve Çevre İlişkisi	148
	6.	-	-	-	-
	7.	4.	Saf Madde Ve Karışımlar	Evsel Atıklar Ve Geri Dönüşüm Geri Dönüşümün Yararları	111 114
	8.	6.	Enerji Dönüşümleri Ve Çevre Bilimi	Kaynakların Tasarruflu Kullanımı Geri Dönüşüm	197 198
		7.	Elektrik Yükleri Ve Elektrik Enerjisi	Elektriğin Tasarruflu Kullanımı	231

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında “Türkiye’deki Ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlıkla ilgili tutum ve görüşleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, ortaokul öğrencilerine 4 kavramla – harçlık, tasarruf, harcama ve finansal bilgi kaynaklarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Öğrencilerin tutum ve görüşleri tablo haline getirilmiştir.

Tablo 13. Harçlık Alıyor Musun?

SINIF	EVET	HAYIR
	F %	F %
5.	22 %96	1 %4
6.	23 %100	- -
7.	25 %96	1 %4
8.	32 %100	- -
TOPLAM	102 %98	2 %2

Tablo 14. Harçlığın Sana Yetiyor Mu?

SINIF	EVET	HAYIR
	F %	F %
5.	20 %87	3 %13
6.	20 %87	3 %13
7.	26 %100	- -
8.	27 %85	5 %15
TOPLAM	93 %89	11 %11

Tablo 15. Niye Para Biriktiriyorsun?

SINIF	5	6	7	8	TOPLAM
Sosyal aktivite	1	1	-	-	2
Eğlence (oyuncak, gezmek)	-	-	1	4	5
Özgürlük	-	1	-	2	3
Elektronik eşya	4	2	3	6	15
Birincil ihtiyaçlarımı karşılamak	3	1	3	1	8
İsteklerimi elde etmek için	7	8	12	6	33
Yatırım amaçlı (ev, altın)	1	1	-	1	3
Hayır işleri (hayvan beslemek)	1	1	-	-	2
Kırtasiye (okul ihtiyaçları)	1	2	1	3	7
Amacıma (hayalime) ulaşmak	-	1	2	3	6
Birikim amaçlı	3	4	2	4	13
Eğitim (gelecek)	2	-	-	-	2
Aileye yardım	-	1	2	-	3

Tablo 16. Ailende Biriktirilen Para Ne İçin Kullanılıyor?

SINIF	5	6	7	8	TOPLAM
Ev eşyası	2	-	-	-	2
Yatırım (ev)	2	1	-	4	7
Ev ihtiyaçları (kira, fatura)	6	8	12	10	36
Elektronik aletler	1	-	-	-	1
Araba	1	-	-	4	5
Eğitim	1	4	-	3	8
Aile istekleri (tatil, oyuncak, gezmek)	3	1	2	6	12
Hayır işleri (kurban, bayram harçlıkları)	-	1	-	-	1
Birikim	-	3	-	6	9
Borç	-	1	2	2	5
Aile ihtiyaçları	-	1	4	-	5
Sağlık	-	-	-	1	1
Para biriktirmiyorlar	-	-	1	-	1

Tablo 17. Harcama Hatası Yaptığında Ailenin Tepkisi Nasıl Oluyor?

SINIF	5	6	7	8	TOPLAM
Kızıyorlar (ceza)	3	6	3	11	23
İade etmemi istiyorlar	3	5	3	-	11
Sertçe uyarıyorlar (bir daha yapma)	7	9	11	8	35
Bilgilendiriyorlar	6	1	4	11	22
Sağlık olsun ☺	4	5	3	7	19
Hata yapmıyorum (yalnız gitmediğim için)	-	1	2	-	3
Sebebini soruyorlar	-	-	-	1	1
Tecrübedir	-	-	-	1	1

Tablo 18. Satın Alırken Nelere Dikkat Ediyorsun?

SINIF	5	6	7	8	TOPLAM
Fiyat	13	16	21	20	70
STT/ SKT	13	13	6	9	41
Kalite	8	17	7	16	48
Yorumlar	1	1	-	-	2
İçeriđine	1	2	5	2	10
Ambalaj	3	1	7	1	12
Marka (güvenilir)	-	7	-	6	13
Gereklilik	-	1	1	6	8

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çalışmada, Türkiye'deki ilkokul ve ortaokul öğretim programlarında yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları, ders kitaplarındaki finansal okuryazarlıkla ilgili olabilecek üniteler incelenmiş ve ortaokul öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın amacı Türkiye örgün eğitim programlarında öngörülen finansal okuryazarlık düzeyini ve ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlıkla ilgili tutum ve görüşlerini saptamaktır.

Finansal Okuryazarlıkla İlgili Kazanımlar: Yapılan çalışma sonucunda zorunlu dersler temel alındığında ilkokul öğretim programlarında 33,

ortaokul öğretim programlarında 38, toplam olarak 71 finansal okuryazarlıkla ilgili olabilecek öğrenme çıktısına rastlanmıştır. Finansal okuryazarlıkla ilgili en fazla öğrenme çıktısının ilkökul ve ortaokul (1-8. Sınıf) düzeyinde Sosyal Bilgiler öğretim programında (25) yer aldığı görülmüştür.

Finansal Eğitimle İlgili Konular: Öğretim programlarında kazanılması hedeflenen öğrenme çıktıları ders kitaplarındaki konularla desteklenmektedir. Matematik dersi programlarının finansal okuryazarlık açısından önemi parayla ve tüketime yönlendirmeyle ilgili ünite ve konularla sınırlıdır. Tüm düzeylerde finansal okuryazarlıkla ilgili yeterliklere yönelik çalışmalar yapılmakla birlikte Matematik öğretim programlarında günlük yaşam durumlarını içeren (alışveriş, faiz, kar, zarar gibi) örnekler verilmekte ve problemler çözülmektedir.

Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıkla İlgili Tutum ve Görüşleri. Harçlık: Yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda, ortaokul öğrencilerinin % 98'nin (F102) harçlık aldığı, % 2'sinin (F2) harçlık almadığı görülmektedir. Harçlık alan öğrencilerin % 49'u (F50) harçlığını günlük, % 30'u (F31) haftalık, % 16'sı (F16) ise aylık almaktadır. % 5'i (F5) ise arada sırada harçlık aldığını belirtti. 8. Sınıftan itibaren öğrenci çoğunluğunun harçlıklarını aylık olarak aldığını görmekteyiz. Bu, kendi bütçelerinin farkında olmak ve finansal yöntemler kullanmak adına faydalı olabilir. Aldıkları harçlıklardan şikayetlenen % 11'lik (F11) kısım öğrenciden farklı olarak,, % 89'luk (F93) kısım öğrenci aldıkları harçlıklardan memnun olduğunu belirtmiştir.

Tasarruf: Tasarruf kavramının incelendiği bu alt amaçta, öğrencilerin % 74'ünün (F77) harçlığından birikim yapmakta, % 26'sının (F27) ise birikim yapmamakta olduğunu görmekteyiz. Biriktirdikleri parayı tekrar tüketime harcamak isteyen öğrencilerin çoğunluğu özgürce alışveriş yapmak istedikleri için harçlıklarından tasarruf yaptıklarını belirtmektedir. Çok az kısmın tasarruf yapma sebebinin yatırım amaçlı olduğu görülmektedir. Ailesinin tasarruf sonucunda yapmış olduğu birikimlerinin harcanmasıyla ilgili öğrencilerin % 62'si (F64) bilgilendirilirken, % 38'i (F40) bu konularda bilgilendirilmemektedir. Verilen yanıtlara göre biriktirilen para, öncelikle birincil ihtiyaçların giderilmesine ve yine tüketime- alışverişe, ailelerin çok az kısmının ise birikimlerini yatırıma harcadığını görmekteyiz.

Harcama: Öğrencilerin harcamalarıyla ilgili düşünce ve davranışlarının incelendiği bu alt amaçta, para harcamalarını planlayan % 73'lük (F76) kısımdan farklı olarak, % 27'lik (F28) kısmın harcamalarını plansız şekilde yapmakta olduğunu görmekteyiz.

Finansal Bilgi Kaynakları: Türkiye'deki Ortaokul öğrencilerinin finansal bilgi kaynaklarıyla ilişkisine baktığımızda, para kullanımıyla ilgili bilgilerin çoğunlukla ailelerden alındığını görmekteyiz. Bu konularla ilgili aile bireylerinin yönlendirmelerine uyan öğrencilerin çok az kısmının okulda, ders sırasında öğretmenlerinden yararlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, finansal bilgilere Haberler, İnternet veya Sosyal Medya, arkadaşlar aracılığıyla ulaşan öğrencilerden bir kısmının da kendi imkanlarıyla araştırarak öğrendiği, televizyonda finansla ilgili haberleri izleyen öğrencilerle birlikte, bu haberlere hiç ilgi duymayan öğrencilerin de olduğu görülmektedir.

Tartışma: Bu sonuçlar öğrencilerin matematik yeterliliğinin finansal okuryazarlık açısından önemli olduğunu, ancak finansal okuryazarlığın doğrudan matematik eğitimi yoluyla edinilen bir nitelik olmadığını göstermektedir. Zorunlu ve seçmeli ders programları göz önüne alındığında, finansal okuryazarlıkla mücadele ile ilgili öğrenme çıktılarına yapılan en önemli vurgu tasarruftur ve gelir harcama dengesi (bütçe) ve bilinçli tüketim hakkındaki bilgileri anlaması beklenmektedir. Başka bir deyişle, farklı ifadelerle ilgili tüm seçmeli dersleri seçen ve hem bu derste hem de gerekli derslerde tüm öğrenme çıktılarına ulaşan bir öğrenci kaynakları ekonomik olarak kullanacak, gelir ve harcamaları dengeleyecek ve tüketici olarak bilinçli kararlar alacaktır. Ne yazık ki, en iyi oranlarla elde edilen bu olumlu yetkinlikler bugünün gereksinimlerini karşılamıyor. Örneğin, PISA öğrenme sonuçları öğrencilerin para dışı ödeme yöntemlerini nasıl kullanacaklarını ve para ve işlemler başlığı altında para transfer etmelerini bilmelerini gerektirir. PISA tarafından belirlenen niteliklere göre, 15 yaşındaki öğrencilerin kredi kazanma amacını, hisse senetlerinin ve diğer yatırım araçlarının özelliklerini ve risklerini anlamaları ve mali suçlarla nasıl başa çıkacaklarını ve nasıl korunacaklarını bilmeleri gerekir.

Finansal okuryazarlık, etkili kararlar alma ve paranın kullanımı ve yönetimi konusunda bilinçli kararlar verebilme yeteneğidir (Noctor, Stoney ve Stradling, 1992). Finansal okuryazarlık, bir bireyin yaşamının

refahını korumak için çok önemlidir. Finansal okuryazarlık, aynı gelir düzeylerine sahip bireyler arasında uzun vadeli ekonomik tutarsızlıkların ana nedenidir. Artan finansal sorumluluk ve bireylerin refahını tehdit eden bireysel riskler, finansal okuryazarlığın son yıllarda daha önemli hale gelmesinin nedenlerinden biridir (Karadeniz ve Durusoy, 2013). Bugün para ve kaynakları tüketmek eskisinden daha kolaydır. Bunun nedenlerinden biri, başta medya olmak üzere çeşitli faktörlerin bireylere yönelik olmasıdır. Harcamaları kolaylaştırmanın diğer bir nedeni, bugünlerde borç almanın çok daha kolay olmasıdır. Araştırmalar finansal anlama arttıkça finansal katılımın arttığını göstermektedir. (INFE 2009). Daha spesifik olarak ifade etmek gerekirse, yüksek finansal bilgiye sahip bir kişi parasını daha iyi yönetebilir, tasarruf edebilir ve parasını daha iyi değerlendirebilir. Sosyal yönden bakıldığında, öncelikle, bireylerin ekonomik kalkınma için tasarruf etmelerini ve bu tasarruf eylemlerinin ekonomik gelişim için daha faydalı olmasından söz etmek gerekir (Atkinson ve Messy 2013).

Bu eylem planında ayrıca finansal olmayan programlarda finansal eğitim sağlama ihtiyacı da yer almıştır. SPK (2014) bu konu planında henüz pek çok konuda yeterli işlem yapmadığını belirtmektedir. Yapılan çalışmalara göre ailenin sosyo-ekonomik düzeyiyle finansal okuryazarlık arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (Mandell,2008). Bir başka ifade ile parayı daha iyi yöneten bireyler sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerden gelmektedir. Dolayısıyla daha çok alt sosyo-ekonomik düzeylerden gelen öğrenciler okul eğitiminin bu konudaki zayıflığından etkilenmektedir. Oysa eğitimin bireyleri her yönden geliştirmesi ve aralarındaki fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırması gerekir. Araştırmada da Finansal Okuryazarlığı tek başına bir konu olarak sunulmadığı sebebiyle, seçilen bazı konuların farklı derslerde öğretildiği için ilkökul ve ortaokul düzeyinde programlar ve okutulan ders kitapları incelendi, ortaokul öğrencileriyle görüşme yapıldı. Bu alanda bir boşluk olduğu ve okul sistemindeki tüm öğrencilere Finansal Okuryazarlık sunma gerçeğinin bulunduğunu düşünüyorum. Böyle bir harekete ihtiyaç olmasına rağmen, Türkiye ilkökul ve ortaokul için bu sorunu özel olarak ele alan kasıtlı bir program yoktur.

Öneriler: Türkiyedeki öğretim programlarında finansal okuryazarlığın daha detaylı ve sistematik olarak ele alınması,

Tüm öğretim basamağındaki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve bu düzeylerle ilgili faktörleri inceleyen araştırmaların tüm öğretim basamaklarında yapılması gerektiğı söylenebilir. Bunun yanı sıra finansal okuryazarlıkla ilgili öğretmen ve akademisyen fikirleri de alınabilir. Her taraftan desteklenmiş araştırma, bize durumla ilgili daha net ve zengin bilgiler verebilir.

EXTENDED ABSTRACT

Attitudes and Opinions of Students Related to Financial Literacy in Achievements in Primary and Secondary Education Programs

*

Günel Mammadova - Murat Gökalp - Bedri Yavuz Hatunoğlu
Ondokuz Mayıs University-Ondokuz Mayıs University- Ağrı İbrahim Çeçen University

The concept of finance has become a concept that not only Turkey but also the whole world considers while directing the country's policies and strategies. For this reason, many international organizations such as the World Bank and the Organization for Economic Development (OECD) conduct many studies and publish reports on financial literacy. In addition, it encourages national governments to give importance to financial literacy and even make it a state policy.

Financial Education: Financial education, besides protecting consumers in the financial market and raising awareness, provides information in a reasonable and transparent, comprehensive and comparable manner, as well as enabling a consumer to be in a competent position, to establish contractual relationships, i.e. the protection and effective use of consumer rights. provides benefits.

Relationship between Education and Economy: The relationship between education and economy is multidimensional. Education guides economic activities. On the other hand, educational institutions train the manpower needed by the economy. Education comes to life with economic resources. Education system that is not supported by economic resources is unthinkable. In this mutual interaction, both educational and economic institutions continue their services to meet the needs of the society (Cafoğlu, 2010).

Method. Model of the Research

In the study, directed content analysis, which is a qualitative research method, was used (Hsieh & Shannon, 2005).

Working group

The research includes 3 primary schools, 1 secondary school, 6 primary and secondary schools, a total of 10 primary and secondary school education programs, 45 textbooks taught in primary and secondary schools, and 104 secondary school students in public schools, and the data were obtained through document analysis and semi-structured interview.

Data Collection Tools

Research data were obtained through semi-structured interviews together with literature analysis. The list of courses in primary school programs is taken from the website of the Ministry of National Education.

Data Collection

Semi-structured interviews were conducted with the students. At the beginning of the interview, all participants were informed about the aims and methodology of the study and their right to withdraw at any time during the interview. They were also given the opportunity to ask questions about their research and involvement.

Analysis of Data

As a result of this screening, learning outcomes related to financial literacy in the program were found, these learning outcomes were coded according to course and grade level, and a learning outcomes list was created.

Problem Statement

What are the Attitudes and Opinions of Students on Financial Literacy in Primary and Secondary School Curriculums?

Sub Problems

- Are the achievements related to Financial Literacy included in the Primary and Secondary School curricula in Turkey?
- To what extent are the subjects related to Financial Education included in the Primary and Secondary School curricula in Turkey?
- What are the attitudes and views of secondary school students in Turkey about financial literacy?

Results

Achievements Related to Financial Literacy: As a result of the study, 33 learning outcomes related to financial literacy were found in primary school curricula, 38 in secondary school curricula and 71 in total, based on compulsory courses. It has been observed that the highest learning outcomes related to financial literacy are included in the Social Studies curriculum (25) at primary and secondary school (1-8th Grades).

Subjects Related to Financial Education: The learning outcomes aimed to be acquired in the curriculum are supported by the subjects in the textbooks. The importance of mathematics curriculum in terms of financial literacy is limited to units and topics related to money and orientation to consumption. Although studies on financial literacy competencies are carried out at all levels, examples of daily life situations (such as shopping, interest, profit, loss) are given in Mathematics teaching programs and problems are solved.

We see that the majority of students receive their pocket money monthly since the 8th grade. This can be helpful in being aware of their own budgets and using financial methods. Different from the 11% (F11) students who complained about the pocket money they received, 89% (F93) of the students stated that they were satisfied with the pocket money they received.

Saving: In this sub-purpose, where the concept of saving is examined, we see that 74% (F77) of the students save from their pocket money, while 26% (F27) do not. The majority of students who want to spend their savings on consumption again state that they save their pocket money because they want to shop freely. It is seen that the reason for saving very few of them is for investment purposes. While 62% (F64) of

the students are informed about the spending of their family's savings as a result of savings, 38% (F40) are not informed about these issues. According to the answers given, we see that the money saved primarily spends on the satisfaction of primary needs and on consumption-shopping, and very few of the families spend their savings on investment.

Expenditure: In this sub-purpose, which examines the thoughts and behaviors of students about their spending, we see that 27% (F28) make their expenditures unplanned, unlike 73% (F76) who plan their money expenditures.

Financial Information Sources: When we look at the relationship of secondary school students in Turkey with financial information sources, we see that information about money usage is mostly obtained from families. It is seen that very few of the students who follow the guidance of their family members about these issues benefit from their teachers at school and during the lesson. In addition, it is seen that some of the students who access financial information through the News, Internet or Social Media, or friends, learn by researching on their own, and there are students who watch financial news on television, as well as students who have no interest in these news.

In the study, since Financial Literacy was not presented as a stand-alone subject and some selected subjects were taught in different courses, primary and secondary school programs and textbooks were examined, and interviews were held with secondary school students. There was a gap in this area and a need to offer Financial Literacy to all students in the school system.

Kaynakça/References

- AEP (2012). Aile eğitim programı: *İktisat*. <https://www.aep.gov.tr/egitim-icerikleri/iktisat/> Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- Atkinson, A. ve Messy F. (2013). Promoting financial inclusion through financial education: OECD/INFE Evidence, Policies and Practice. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 34, OECD

- Australian Securities and Investments Commission (ASIC) (2011). *İN: National Financial Literacy Strategy*. (229). Sydney: Australian Securities and Investments Commission.
- Australian Securities and Investments Commission (ASIC) (2012). <https://www.moneysmart.gov.au/teaching>
- Aydın, A. D. (2018). Türkiye'de finans eğitimi ve finansal okuryazarlık üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(1), 12-20.
- Başal, H.A. (1998). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Başaran, İ. E. (1982). *Temel eğitim ve yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını No: 112.
- Bay, Charlotta. - Catusus, Bino. - Johed, Gustav. (2014). Situating financial literacy. *Critical Perspectives on Accounting*, 25(1),36-45.
- Bayrakdaroğlu A. ve Bilge S. (2018). Finansal Eğitimin finansal okur-yazarlık üzerindeki etkisi: Muğla ilinde kadınlara yönelik bir araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, 19-42.
- Behrman J. R., Mitchell O. S., Soo C. K., ve Bravo D. (2012). How Financial Literacy Affects Household Wealth Accumulation. *Am. Econ. Rew.*, 102(3), 300-304.
- Beuchamp, G. A. (1968). *Curriculum theory*. Illinois: The Kegg Press.
- Bianco, Candy A. - Bosco, Susan M. (2000). Financial literacy: What are business schools teaching?. Bristol: *RI: Gabelli School of Business Roger Williams University*.
- Biçer, E. B. ve Altan, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık ile ilgili tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20(4), 1501-1517.
- Bosshardt, W. ve Walstad, W. B. (2014). National standarts for financial literacy : Rationale and content. *J. Ecom. Educ.* 45(1), 63-70.
- Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1997). *Genel öğretim metotları*. İstanbul: Öz Eğitim.
- Cafoğlu, Z. (Ed.) (2010). *Eğitim Bilimine Giriş* (2.Baskı). Ankara: Grafiker.
- Can, B.A. (2013). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin kredi kartı kullanım alışkanlıklarını belirlemeye yönelik bir pilot araştırma. *Mevzuat Dergisi*.16(186), <http://www.mevzuatdergisi.com/2013/05a/01.htm> adresinden 22.04.2019 tarihinde indirilmiştir.
- Can, N. (Ed.) (2013) *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*. Ankara: Pegem.

- Caswell, H. L. ve Campbell, D. (1935). *Curriculum development*. New York: American Book.
- Cemaloğlu, N. ve Gürkan Gülcan, M. (Ed.) (2018). *Kuramdan uygulamaya okul yönetimi*. Ankara: Pegem.
- Christin, C. ve D. (1971). *Practical guide to curriculum and instruction*. Newyork: Parker Publishing.
- Citi A. (2010). Evidence vs. emotion: How Do we really make financial desicions?. Canberra: The Australian Institute.
- Crain, S. (2013). Are universities improving student financial literacy? A Study of general education curriculum. *Journal of Financial Education. Critical Perspectives on Accounting*, 25, 36-45.
- Çınar, İ. (2003, Temmuz). Eğitimde Atatürkçülük ve örtük program. *Eğitim Dergisi*, 3, 1-2.
- Çiçek Sağlam, A. (Ed.) (2013). *Türk Eğitim Sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Maya.
- Dal, S. ve Köse, M. (Ed.) (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Demirci, R., Arıkan, R., Erdoğan, Burhan. (2001). *Genel ekonomi : Mikro- makro* (3. Baskı). Ankara: Gazi.
- Demirel, Ö. (2013). Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya (5.Baskı). Ankara: Pegem
- Doğan, H. (1975). Program geliştirmede sistem yaklaşımı Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi*
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi*. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, 20-21 Mayıs, 2014. Çanakkale. Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Doll, R. C. (1986). *Curriculum improvement: Decision making and process* (6th ed.) Boston: Allyn and Bacon.
- Duman, B. (Ed.). (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (2.Baskı). Ankara: Anı.
- Dupont, B. (2017). The history of economic ideas: economic thought in contemporary context. Eleştirel bir değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*. 1 (1), 23-35.
- Ercan, K. M. ve Ban, Ü. (2016). *Değere dayalı işletme finansı- finansal yönetim* (9. Baskı). Ankara: İlksan.
- Erçetin, Ş. Ş. (2019). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Nobel.

- Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014). Finansal okuryazarlık: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(34), 847-864.
- Ertek, T. (2012). *Meslek Yüksekokulları için iktisada giriş* (5. Baskı). İstanbul: Beta.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan.
- Eskici, Y. (2014). *Seçilmiş ülke örnekleriyle finansal okuryazarlığın önemi ve tasarruflar üzerindeki etkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Evans, D. S. (2004). The growth and diffusion of credit cards in society. *İçinde Payment Card Economics Review*.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane halkının finans eğitimi ve finansal okuryazarlık düzeyleri üzerine kocaeli'nde bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 67, 101-116.
- Fidan, N. (1996). *Eğitim psikolojisi, okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Alkım.
- FODER (2016). *Tüzük*, <http://www.fo-der.org/tuzuk-2/> Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- Good, C. (1973). *Dictionary of education* (3rd Ed.). New York: Mc Graw- Hill.
- Gosaitse E. Solomon, Trust Nhete, and Burman M. Sithole (2018). The case for the need for personal financial literacy education in botswana secondary schools. *SAGE Open*. doi:10.1177/2158244017753867
- Gökalp, M. (2018). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal okuryazarlık*. İstanbul:Hiperlink Yayınları.
- Gözütok, D. (2000). *Öğretmenliği geliştiriyorum*. Ankara: Siyasal.
- Gutnu, M.M. ve Cihangir M. (2015). Finansal okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi personeli üzerinde bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(10), 415-424.
- Gürkan, T. (2004). Eğitim, öğretim ve programla ilgili temel kavramlar. Mehmet Gültekin (Ed.), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* (4. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Gürler, Z. (2013). *Genel ekonomi* (4. Baskı). Ankara: Nobel.
- Güvenç, H (2015). *Finansal okuryazarlık: PISA ve Jump\$tart koalisyonu bireysel finans eğitimi standartlarının karşılaştırılması*. II. International Eurasian Educational Research Congress/ 2. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi. 8-10 Haziran Ankara.

- Hailstones, T. J. ve Mastrianna, F. V. (1988). *Basic economics* (8th Ed.). Ohio: South-Western.
- Hesapçioğlu, M. (2010). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Eğitim programları ve öğretim* (7. Baskı). Ankara: Nobel.
- Hsieh, H. F., ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*. 15(9), 1277-1288.
- Hung, A. A., Parker, A. M., ve Yoong, J. (2009). *Defining and measuring financial literacy*. New Jersey: RAND Corporation.
- INFE. (2009). *Financial education and the crisis: Policy paper and guidance*. Retrieved on 22.05.2016, at URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/41/55/50264221.pdf>.
- İlkokul Kitapları. (2019). <https://www.eba.gov.tr/ekitap> Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- Jones, J.E. (2005). College students' knowledge and use of credit. *Financial Counseling and Planning*, 16(2), 9-16.
- Jorgensen B. L. (2007). *Financial literacy of college students: Parental and peer influences*. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Jump\$tart. (2015). *National standards in K-12 personal finance education*. Retrieved from http://www.jumpstart.org/assets/files/2015_NationalStandardsBook.pdf
- Karadeniz, O. ve Durusoy, N. (2013). Türkiye'de yaşlı yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 3, 77-102.
- Karataş, Ç. (2017). *Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde merkez bankalarının rolü ve türkiye cumhuriyet merkez bankası için bir değerlendirme*. TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Ankara.
- Karip, E. (Ed.) (2010). *Eğitim bilimine giriş* (3. Baskı). Ankara: Pegem.
- Kell, P. (2012). *MoneySmart teaching: bringing, financial literacy lessons to life in the classroom*. *Curric. Leadersh. J.* 10(20). <http://www.curriculum.edu.au/leader/home,61.html>.
- Kılıç, C., Savrul, B. Ve K., Bayar, Y. (2014). Türkiye ekonomisinde 2000 yılı ve sonrasında yaşanan finansal krizlerin evlenme-boşanma ve intiharlar üzerindeki etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 40,131-146.
- Kocacık, F. (1997). Davranış bilimlerine giriş. Enver Özkalp (Ed.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:173.

- Kolb, R. W. ve Rodriguez, R. J. (1996). *Finansal yönetim. sermaye piyasası kurulu, yayın* No:35. Ankara: Pelin Ofset.
- Korkmaz, İ. (2007).Eğitim programı tasarımı ve geliştirilmesi. Ahmet Doğanay (Ed.) *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Kozubik, A., Kozubikova, Z. ve Rybicka, J. (2017). Financial literacy of university students – the Czech and Slovak experience. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. [Online]. 7, 41-51.
- Kubovy, M. (1999). On the pleasures of the mind. daniel Kahneman (Ed.), *Well-Being* (s.134-154). New York: Russel Sage
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara. Nobel Yayınları.
- Külahçı, Ş. G. (1995). *Öğretmen yetiştirme modül serisi*. A Analiz Ve Program Geliştirme A-2 Eğitim Programları.
- Leif, L. ve Rustin, G. (1980). *Pedagoji doktrinleri açısından genel pedagoji* (Öğretmen Kitapları: 139). İstanbul: M.E.
- Lucey, T. A., Agnello, M. F. ve Laney, J. D. (2015). *A Critically compassionate approach to financial literacy*. Holland: Sense Publishers.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2007). Financial literacy and retirement planning. michigan: New evidence from the rand American life panel.
- Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell (2013) The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*. 52(1), 5-44.
- Mahruki, N. (2000, Kasım). Her seçim fedakârlıktır. *Hürriyet Pazar Gazetesi*.
- MEB, (2016). *Bütçemi yönetebiliyorum projesi eğitimcilerin eğitimi*. <http://hbogm.meb.gov.tr/www/butcemiyonetebiliyorum-projesinde-81-ilimizin-egitici-egitimi-gerceklestirildi/icerik/500>. adresinden Erişim Tarihi: 22.06.2019.
- Memduhoğlu, H. B. ve Yılmaz, K. (Ed.) (2014) *Türk Eğitim sistemi ve okul yönetimi* (6. Baskı). Ankara: Pegem.
- Ministry of Finance. (2012). *National Strategy For Financial Education* (rev. 2012).
- Natalie, G., Cameron, N., ve Chrisann, P. (2011). Framework for assessing financial literacy and superannuation investment choice decisions. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 5(2), 3-22.

- National Standards for Business Educators. (2013). What America's students should know and be able to do in business. Reston, VA: National Business Education Association.
- Noctor, M., Stoney, S., ve Stradling, R. (1992). Financial literacy: A discussion of concepts and competences of financial literacy and opportunities for its introduction into young people's learning. London: National Foundation for Educational Research.
- OECD. (2016). Financial education in Europe Trends and recent developments financial. OECD Publishing
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel.
- Oğuzkan, Ş ve Güler, O. (1987). *Okulöncesi eğitim* (2.Baskı). İstanbul: Milli Eğitim.
- Okçabol, R. (2001). *Eğitim hakkı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Okka, O. (2010). Finansal yönetim: Teori ve çözümlü problemler (4. Baskı). Ankara: Nobel.
- Oktay, A. (2010). 21. yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim. 21. yüzyılda eğitim ve türk Eğitim Sistemi. (2. Basım). Ankara: Pegem Ayayınevi.
- Oliva, P. F. (1988). *Developing the curriculum* (2nd ed.) Boston: Scott, Foresman and Company.
- Opletalova, A. (2014). Financial education and financial literacy in the Czech education system. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 171
- Oral, B. ve Yazar, T. (2017). *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ozankaya, Ö. (1977). Toplumbilimine giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özçam, M. (2006). Yatırımcı eğitimi: Dünya uygulamaları ve Türkiye için öneriler. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*.
- Özdemir, M. (2018). Eğitim yönetimi: Alanın temelleri ve çağdaş yönelimler. Ankara: Anı.
- Paramasivan, C. ve Subramanian, T. (2009). *Financial management*. Delhi: New Age International.
- Parasız, İ. (2008). *İktisada giriş* (9. Baskı). Bursa: Ezgi.
- PARKIN, M. (2012). *Economics* (10th Ed). Boston: Pearson
- Posner, G. J. (1995). *Analyzing the curriculum* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Pratt, D. (1980). *Curriculum: Design and development*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.

- Sağlam, A. Ç. (Ed.) (2013) *Türk Eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Maya.
- Samuelson, P.A. (1973). *İktisat*. İstanbul: Mentesh.
- Sarıaslan, H. ve Erol, C. (2008). *Finansal yönetim: Kavramlar, kurumlar ve ilkeler*. Ankara: Siyasal.
- Satoğlu, S. (2014). *Yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve Türkiye bireysel uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Saylor, J. G., Alexander, W. M ve Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning* (4th Ed.). New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Sezgin, A. R., Aslan, G. ve Küçükler, E. (1999). *Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim 2*. Ankara: MEB Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- Spears, H. (1950). *The school to-day*. New York: American Book.
- SPK. (2012). Türkiye finansal yeterlilik araştırması sonuç raporu. Ankara: Sermaye Piyasası Kurumu.
- Şişman, M., ve Taşdemir, İ. (2008). *Türk Eğitim sistemi ve okul yönetimi* (2.Baskı).Ankara: Pegem.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Mac Millan.
- Tan, Ş. (Ed.) (2010). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Pegem.
- Tan, Ş. (Ed.) (2012). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Pegem.
- Tanner, D. ve Tanner, L. N. (1980). *Curriculum development: Theory into practice*. New York: Mc Millan.
- Taşpınar, M. (2015). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Edge.
- TEDMEM (2016). *temel bir yaşam becerisi: Finansal okuryazarlık*. <https://tedmem.org/memnotlari/degerlendirme/temel-bir-yasam-becerisi-finansal-okuryazarlik> (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Temizel, F. ve Özgüler, İ. (2015). Finansal eğitime bakış. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*. 3(1), 1-16.
- Tennyson, S. ve Nguyen, C. (2001). State curriculum mandates and student knowledge of personal finance. *J. Consum. Aff.* 35 (2) 241- 262.
- Varış, F. (1988). Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler. Ankara: Alkim.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Alkim.

- Veznedarođlu, R. L. (2007). *Okulda ve sınıfta örtük program. Doktora Tezi.* Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wiles, J. ve Bondi, J. (1993). *Curriculum development: A guide to practice* (4th ed.). New York: Macmillian.
- Yeşilyaprak, B.(2002). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yüksel, S. (2004). Örtük program. Eğitimde saklı uygulamalar. İstanbul: Nobel.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Mammadova, G., Gökarp, M., ve Hatunoğlu, B. Y. (2021). İlkokul ve ortaokul öğretim programlarındaki kazanımlarda finansal okuryazarlıkla ilgili öğrencilerin tutum ve görüşleri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 589-626. DOI:10.26466//opus.827534.